

'אתא לקמיה דרבא, חייביה... אכסיף. לסוף איגלאי מילתא...' – מצינו מעשה כדוגמת זה אצל רבא – בגטין כט. וכבר ציין שם ובכ"מ הגאון רבי עקיבא איגר לשלשה מקומות נוספים, שבהם הורה רבא הוראה למעשה, ושאלוהו על כך, ו'איכסיף', ולבסוף הוברר פרט מסוים במעשה שאירע, ואיגלאי מילתא שלאמיתו של דבר, הוראתו היתה נכונה. ויש להוסיף מעשה דידן לאותם ארבעה מעשים. (וכן ארע אצל רב פפא תלמידו, כנוצר בגמרא לעיל). והלא דבר הוא; –

ועומק הענין, באר הרבי מאיזביצ'א (ע' 'מי השילוח' ח"א פר' שופטים, ובליקוטי הש"ס – יומא. וכן מבואר אצל תלמידו הר"צ הכהן וצ"ל – 'פרי צדיק' פרשת ראה, ז) על פי המסופר בגמרא בנדורים (כה). על שני אנשים שבאו לדון לפני רבא, והאחד תבע את חברו מעות, וכפר הלה בכל (בשקר), וכשבא הנתבע להשבע ולהפטר, מסר את הקנה שהיה נשען עליו, לבעל דינו, ומעותיו של חברו היו בתוכו, רגז הלה ושובר את הקנה ונשפכו המעות, ויצאה האמת לאור. ומעשה זה קראוהו בגמרא 'קניא דרבא' – והענין, שזכה רבא שהדינים שבאו לפניו, מלבד שהיו על פי דין אמת, כפי כללי ההלכה, התבררו גם כ'אמת לאמיתו' – היינו, שסייעו בידו מן השמים שהזכאי בדין אכן היה הזכאי האמיתי. וכן בכל אותם מקומות שרבא הורה בהתחלה כאילו בטעות, התגלו לבסוף שהיו אלו הוראות 'לאמיתתן' – שלא נכשל בדבר הלכה אליבא דאמת. (ועל ענין ה'איכסיף' – ע' בפרי צדיק שם. וע"ע ע"ז נת. במעשה דרבא, וברד"ה והאמר הוא דאמר. וע"ע בב"ב קלג:).

(וכתב עוד שם, שזה הטעם שאסרה תורה לדון בדיני העכו"ם, גם כאשר הם תואמים לדין תורה, לפי שסייעתא זו, לכויך אל האמת, אין להם.

ותכונה זו, לדון 'דין אמת לאמיתו' – נתייחד בה שבט יהודה, 'אך לפי הנראה היה רבא משבט יהודה, שהיה מריח והרגיש שהדין אמת לאמיתו הוא, שזה הכופר הכל חייב, והיה מיצר לו שדן דין אמת אבל לא לאמיתו, ואיסתעי' ליה משמיא שנשבר הקניא, ואסיק לי' שמעתתא אליבא דהלכתא' – ע"ש עוד שלעתיד לבוא יתגלה אור זה אצל בן דוד במהרה בימינו, אמן).